

çerçevesinde anlamsız ve saçmadır.

Bu dünya anlayışının karşısına, dünyaya kutsal gizemini, insana da onurunu geri verecek bir seçenек çıkarmanın sırası gelmiştir. Bu görevin yerine getirilmesinde sanatçılara, ozanlara ve yazarlara önemli bir pay düşecektir, çünkü yaşama, büyüünü ve gizini bağışlamak onların işidir.

Bu noktada düşüncelerimizin dördüncü ve son adımına gelmiş oluyorum. Neden çocuklar için yazdığımı, ya da genel olarak neden yazdığımı ilişkin bilgi veriyordum. Fantazinin amaçtan bağımsız ve özgür oyunu ilk yanıttımdı.

Bu oyun güzelliğın ölçütü olarak saptandı. Güzellik ise bizi yeniden olağandışılık ve gizemliliğe götürdü. Bu üç kavram, deyim yerindeyse, benim yazınsal dünyanın üç coğrafi yönüdür, dördüncüsü ise mizah.

Şimdiye kadar söylediklerimin, herşeye karşın bir tür dogmatizme götürme tehlikesi olabilir. Bunlar yazarı, izleyicilerinin gurusuna, okurlarının kerametli hocasına dönüştürebilir. Ama bu da onun, salt sanatsal araçlarla değil, başka araçlarla etkin olması anlamına gelecektir. Böylece yazar yine, yazından adeta bir kılıf gibi yararlanarak iltisinin propagandasını yapacaktır. İşte bundan kaçınılmalıdır.

Bu tehlikeden de yalnızca mizahla kurtulabilinir.

## MİZAH, YA DA YENİDEN DANSEDEBİLME YETİSİ

Tabii mizahın ne olduğu da, tamamen tanımlanamaz, ölçülemez, nicelliğe çevrilemez ve kesinlikle sınıanamaz. Mizahın hiçbir amacı yoktur. Mizah hiçbir zaman fanatik ya da dogmatik olamaz. Her zaman insani ve içtenliklidir. Mizah, kendi öz yetersizliğimizi acı çekmeden itiraf edebilmeyi ve kendimizi rahatlatmayı olanaklı kılan bir bilinç biçimidir. Başkalarının yetersizliklerini de bir gülümsemeyle karşılamayı olanaklı kılan yine mizahtır. Mizah bilgelikle aynı şey olmamakla birlikte, ona yakındır.

Sanırım mizahı keşfedenler Yahudiler olmuştur. Bunun anlaşılır bir nedeni var. Birçok başka kültürde ya idealist ya da gerçekçi olunmaktadır. İdealistlerin bakışı yalnızca yüce, tanrısal ve özsel olana yönelir. Yaşamın acı veren bayağılıkları görmezlikten gelinir. Gerçekçiler ise yalnızca dünyanın sefaletini görüp yüksek olan herşeyi yanılsama olarak kabul ederler.

Yahudiler acılarla dolu uzun tarihlerinde bu iki uçtan yalnızca birine bağlanmamayı öğrendiler. Onlar bu iki ucun oluşturduğu gerilimde yaşamakta ve ünlü inatçılıklarıyla bu gerilime katlanmaktadırlar. Dışteki küçük bir deliğın bizim muazzam onurumuzu bütünüyle sarsacağını bilirler, bunun yanında sonsuz Tanrı'nın yasalarının yüceliğini de bilirler. Ayrıca bütün yetersizlikleriyle, en insani olanları dahil, Tanrı'nın huzuruna çıkacak kadar alçakgönüllülük cesaretine de sahipler. Bu da benim gördüğüm kadarıyla gerçek mizahtır.

Çocukların herşeyden çok gerçek mizaha duyarlı olduklarını eklersem, yeni bir şey söylemiş olmayacağım hiç kuşkusuz, çünkü mizah onlara hatasız olmadığımızı ve hata yapabileceğimizi, hatta hatalarımızdan dolayı sevildiğimizi söyler. Sanırım böylece fark etmeksizin ve kendiliğinden yine çıkış noktamıza, özgür ve amaçtan bağımsız oyuna dönüyoruz. Kırkayak yeniden dansedebilir.